

Fried István

**ROMANTIKA,
SZERB NÉPKÖLTÉSZET,
MAGYAR IRODALOM**

**Egy monográfia-fejezet
bevezetése**

Ahhoz, hogy a szerb és általában a népköltészet teljes értékű befogadást nyerjen a magyar irodalomba, a romantika elmélete kibontakozásának és széles körű gyakorlati érvényesülésének kellett eljőnnie. Toldy Ferenc akkor kapja kezébe Wesely kötetét, amikor a magyar irodalom — Vörösmartyval — egyértelműen a romantika vágányára siklik át; Vörösmarty a Tudományos Gyűjteményben akkor ad helyet a különböző népi vagy népinek hitt kötetek ismertetésének, amikor maga már a romantikus eposz, a ballada és a színmű próbáit kísérletezte ki; a Tudománytár szerb tárgyú közlései időben egybeesnek Székács József fordításainak megjelenésével: a romantikus irodalomelmélet nemzeti irodalmat meghatározó vitathatatlan győzelmével és egyeduralmával. A szerb népköltészet állandó érve, példája a klasszicizmust végérvényesen megszüntető fölfogásnak, az önálló nemzetállamot szolgáló irodalomnak.

Itt kell utalnunk arra, hogy az 1820-as években — nemcsak Kölcsey: Nemzeti hagyományok c. fejtegetésében, hanem a kisebb dolgozatokban, olykor jelentéktelennek tetsző értekezésekben is — az újfajta, közösségi jellegű nemzeti költészet múltbeli hagyományait és a jelenre érvényes lehetőségeit tapogatták ki a teoretikusok. Olyan irodalmat körvonalaznak, amely a „nemzeti hagyományok” méltó folytatója és egyben a nemzeti jelleg pregnáns kifejezője. Magyarországon — és általában Kelet-közép-Európában — annak a folyamathoz vagyunk tanúi, amely mind szélesebb befogadó képességűvé teszi a nemzeti sajátosságokat, az egyoldalúan nemesi vonások mellett mind inkább a népi hagyományban megőrződött történeti jelleget is hangsúlyozza; illetve a népmonda, a népdal, a népballada tanulságait a nemzet jellegzetes megnyilvánulásaként értékeli. Míg a népdalgyűjtő Ján Kollár a népköltészetet a tudományos megállapítások egyik forrásának tartja („So eignen sich diese, dem Volksmunde abgelauschte Gesänge nicht nur zu angenehmen Unterhaltung und Gemüthserheiterung für Gebildete und Ungebildete, sondern sind obendrein für den Ethnologen, Mythologen, Archäologen, den Historiker, Dichter, Tonkünstler, den Sprachforscher, ja sogar den Botaniker wichtig und merkwürdig.”),¹ addig mások több jelentőséget tulajdonítanak a népköltészetnek, s nem alárendeltségi viszonyban látják a tudománnyal szemben. Kollár példája jól mutatja az átmeneti jelleget: igaz, már Her-

der és nem kevésbé Šafárik romantikusan értelmezett népköltészet-fölfogását viszi tovább, de még nem azonosítja magát a Grimm-fivérek vagy éppen Schlegelék véleményével. Nála a népköltészet még nem hordozza a nemzetkarakterológia meghatározó jegyeit, belőle ki kell fejteni azokat, s ezt nem tehetik meg mások, csakis a tudósok. Így nem csodálkozhatunk azon, ha a nemzetet ekképp határozza meg: „Slovo národ vyznamenává spoločenství takových lidí, který svazkem jedné řeči, rovných mravů a obyčejů spojení jsou.” („A nemzet szó olyan emberek közösségét jelenti, akiket közös nyelv, azonos erkölcs és szokások kötnek egybe”).² A szlávok jellemzői — szerinte —, a következők: „Nábožnost, pracovitost, nevinná veselost, milování své řeči, snášenlivost naproti jiným národům” (vallásosság, szerénység, ártatlan vidámság, nyelvük szeretete, türelmesseg a más népek iránt.)³ A nemzeti eszméjéért vívott polémiában született meg ez a fajta jellemzés is, Kollárt a Slávy dcera költőjeként, az irigy Teutónia és a magyarság elleni tüzes harcosként is kell látnunk. Így a nemzeti jellemzők megragadása a különállás, az önállóság, a nemzeti lét bizonyítékaivá válnak. A következő lépést Samuel Hoič tette meg, Kollártól ihletett röpiratában,⁴ amelynek szenvedélyes kérdő mondata: „Sollem wir Magyaren werden?“, már pontosan megfogalmazza a szerző szándékait. Azt szeretné dokumentálni, hogy a szlovákoknak is joguk van a nemzeti létre, miután a magyarokétól eltérő nemzetkarakterológiával rendelkeznek. „So wie jede Nation eine besondere Sprache hat, eben so hat sie auch einen besondern Charakter, ja besondere Tugenden, eine ihr eigenthümliche Denkungsart; wenigstens tragen diese Tugenden und diese Denkungsart eine ganz eigene Farbe.” A továbbiakban pedig éppen a magyar teoretikusok fölvetette kérdésekre válaszol: „Was ist denn das: Volk, Volksthümlichkeit, Nationalität? Ich frage nach Worten, die das ewige Losungswort, der Hebel aller, sowohl der thörichten als der vernünftigen Bemühungen der heutigen magyarischen Schriftsteller sind: möchten sie bedenken, dass sie inhaltsschwere Bedeutung dieser Worte, eben so gut dem Slawen, Deutschen, Walachen am Herzen liegen, wie dem Magyaren.” Majd rámutat a nemzetkarakterológia összetevőire, amelyek között a népdal, a népszokás nem csekély szerepet játszik: „Nicht nur dieselbe Sprache, sondern eben so wesentliche Ingredienzen dieser Begriffe, sind die, jedem Volk eigenthümlichen Sitten und Gewohnheiten. Dieselben verherrschenden Tugenden, dieselbe Neigungen, gleiche Vorurtheile, ein eigenthümlicher Aberglaube machen eben so viele Bande für eine Nation aus; sogar Nationalspiele, Nationallieder und Nationaltracht, die an sich betrachtet, als Kleinigkeiten erscheinen dürften, sind nothwendige Bildungsmittel und bestimmende Eigenschaften eines Volks. Daher der grosse Unterschied zwischen den Nationen. Denn die Lebensart, das Clima und der Genius eines Volks wirkt auf die Bildung seiner Begriffe von Dingen, auf sein gesamtes Gedanken — und Phantasie reich mächtig ein.” Tanulságos megfigyelünk, hogyan öleli magába e fejtegetés a felvilágosodás franciás nemzet- és népfogalmát, illetve hogyan egészíti ki azt Herder tanításaival a „Volksgeist”-ről, erről a hol plebejusan, hol misztikusan értelmezett teremőerőről. Végül következő idézetünk az általános fejtegetések konkretizálását bizonyítja: „Es

ist bekannt welch einen unvergleichlichen Schatz an Volksliedern, Sprichwörtern, Lebensmaximen und Erzählungen die Slowaken in ihrer Sprache haben, die sich in eine fremde Sprache unmöglich übertragen lassen; sollen diese alle auf ewig untergehen? Dies wäre eine Verzündigung gegen die Menschheit.”⁵ Hoič gondolatmenete elválaszthatatlan részben a magyar irodalmi vitáktól, részben a szerb népköltészet körül kialakult fölfogásoktól. Nemcsak azért, mert maga is hivatkozik azoknak a magyar írástudóknak a törekvésére, akik (mint Kölcsey, Toldy, Bajza, a Tudományos Gyűjtemény cikkírói) azon igyekeznek, hogy a nemzetállamot építő szándékoknak anyagot szolgáltatassanak; s ezzel párhuzamosan a „rein-menschlich”-féle, Kazinczy megfogalmazta klasszicista ideáltól gyökeresen különböző nemzeti szellemű-érvényű-sajátosságú irodalmat hozzanak létre. Azt a jelenséget figyeli meg, Hoič a magyar irodalom jellemzésében, amit Fenyő István ekképpen jellemez: „A nemzeti ideológia beidegzettségei a reformkorban szilárdulnak meg, s mivel a nemzeti öntudat és az irodalom ezentúl elválaszthatatlan kölcsönös feltételezettségben fejlődnek-hatnak, az irodalomnak meghatározó értékmerőjévé válik az is (nemritkán nagyon is erőteljes mértékben), hogy mi segíti a nemzeté válást, illetve a nemzeti lét stabilizációját, mi gátolja, s mi az, ami közömbös ebben a folyamatban.”⁶ Idecéloznak a Kritikai Lapok vitái is; Toldy és Bajza elméleti írásai az irodalomfölfogáson keresztül egy másfajta nemzetkarakterológia kialakítását vállalják. A Kazinczy és a Rummy Károly György elleni polémiák egy múltóban levő magatartás, irodalomszemlélet ellen a romantikus önelvűséget, a hangsúlyozottan nemzet ideológiájú irodalmat állítják. Hogy ezek az irodalmi viták mennyire foglalkoztatták a szlávok ügyét védő szerzőket, azt Michael Kunits röpiratával bizonyítanak:⁷ ő megnevezi Rummy Károly Györgynek a pozsonyi Aehrenleeben⁸ kifejtett nézeteit, nyilatkozik a Kazinczy Ferencet támadók ellen, bár a „National-Lieder” (nála egyképpen nemzeti nyelvű és népdalok) szerepét Kazinczynál jobban hangsúlyozza. A szerb népdalok európai híre-népszerűsége, a róla alkotott vélemények, Grimmé, Goethéé, alátámasztották a L. M. Šuhajda írásában összegezett fölfogást:⁹ „Bei andern Völkern dichten und singen nur die Gelehrten und Gebildeten, bei den Slaven dichten und singt das ganze Volk.” Šuhajda hivatkozási anyaga¹⁰ azt sugallja, hogy elsősorban a szerbekre és mellékesen a szlovákokra gondolt. De Hoič izgatott fölsorolása is azt tételzeteti föl velünk, hogy Vuk Karadžić kiadványait tanulmányozta. Egyébként erre a magyar kortársak is ösztönözhatték.

Felvetődik a kérdés: honnan származik ez a romantikussá feltöltött nemzetfogalom; s hogyan foglalja el a megkülönböztető jegyek között a helyét a népköltészet?

E kérdésekre jórészt már megadta a választ a magyar kutatás: Rousseau-tól és Herdertől vezetve a nyomokat az eredetiség-eszmény demokratizálásán keresztül — Kölcseyvel, Toldyval, Székáccsal állomásként — egészen Erdélyi Jánosig. Az utóbbi évek tanulmányai derítették föl, hogy Révai Miklós eredménytelen 1782-es népköltési gyűjtésre célzó fölhívása messze nem jelentette a népi vagy népies irodalom iránti érdeklődés hiányát. A XVIII—XIX. század fordulóján reneszánszukat élik

a ponyván kiadott történeti énekek.¹¹ Rousseau: *Considérations sur le gouverneman de Pologne* c. műve magyarul is olvasható volt, innen is azt tanulhatta a „magyar nemesi értelmiség” (Szauder József szavaival szólva), „hogya a nép lehet a nemzeti hagyományoknak legfőbb őrzője, Rousseau nyomán is építették ki azt a programot, mely szerint a réginek, az ősinek, a hagyományosnak letéteményese a nép, a parasztság, azért tehát a nemesség, mely a feudális nemzet magva, csak a parasztság megnyerésével, a parasztság által őrzött nyelv, hagyományok, szokások elsajátításával indulhat el az önálló nemzet, vagyis a polgári nemzet kialakítása felé.”¹² S míg pl. a magyar és a lengyel irodalom ennek az „érdekegyesítési” programnak az útját járta, addig önálló-anyanyelvi nemesség hiányában, tehát a feudális államot szükségszerűen bontani, „lakhatóbbá” tenni igyekvő szlovák és szerb értelmiség más okból jutott el a néphagyományok fölfedezése felé. Mind a szlovák, mind a szerb értelmiség rádöbbsent arra, hogy a teológiai hagyomány nyelvileg is gúzsba köti a hajlékonyabb, a korszerűbb gondolkodást, a beidegződött terminológia nem alkalmas az európai felvilágosodás „kihívását” megfelelő módon viszonzni. Emellett a szlovák és a szerb értelmiség nem a feudális kötöttségű vagy e kötöttségeket belülről lazító rétegekből származott. S bár egyházi iskolákban szerezte műveltségét, s kénytelen volt teológiai stúdiumokat végezni, a neohumanizmus magyar líceumai, illetve a németországi egyetemek közvetlenül fölhívhatták a figyelmét Rousseau és Herder¹³ fejtegetéseire. Amikor Kopitar a szlovén nyelv korszerű és egységességet sugalló nyelvtanát megfogalmazta,¹⁴ már — Schlözer mellett — Herder „szláv-fejezete” szellemében írt. Rámutatott arra, hogy a VI. századtól kezdve szerepelnek a szlávok a történelemben, „ihre Sprache ist Europäisch” — állapítja meg nem kis büszkeséggel. Majd a szlávokat „friedliche Ackerleute”-ként aposztrofálja, akik „im Bewusstsein ihrer Umschuld vergessen hatten auf Kriegsfälle vorzudenken, im Süden von Madjaren und Türken, im Westen von Deutschen, und im Osten von Mongolen — zwar nicht zu gleicher Zeit, aber mit desto gleicherm Erfolge unterjocht wurden, und dass nun am Throne, und in allen Saatsfunctionen die Sprache des ausländischen Siegers herrschte, die arme eingeborne aber in die Hütte des leibeigenen erklärten Besiegten verwiesen ward.” E fejtegetésekben arra is oda kell figyelnünk, amit a klasszicizmushoz oly sok szállal fűződő Kopitar szinte akarata ellen tesz hangsúlyossá: ti. a hazai nyelv — igaz, száműzve — a legyőzöttek, a jobbágyok kunyhóiban talált otthonra, tehát — s ez következik e fejtegetésekből, valamint Kopitarnak Vuk Karadžić nyelvi reformjaival szemben tanúsított magatartásából — innen kell a megújulásnak is megszületnie. Kopitar nagyhatású fejtegetései, illetve Dobrovskýnak a néphagyományt értékes nyelvemlékként becsülő írásai szintén a különböző szláv nemzetek írástudói érvei közé kerültek, s ezek színezték a Rousseau és Herder nyomán kialakult eszmerendszert.

Így elmondhatjuk, hogy némi időeltolódással a romantika jegyében vetődött föl a nemzet, a nemzetiség, a nép és az állam újszerű meghatározásának igénye, mind a magyar, mind a különböző szláv népek politikai, történeti és szorosabb értelemben vett irodalmi alkotásaiban. Vuk

Karadžić kötetének megjelenése egyidejű Kőlcsey péceli fordulatával, viszont Kollár első — tárgyunk szempontjából fontos — írása 1821-ből való,¹⁵ s majd csak az 1820-as esztendőök közepétől indul meg erőteljesen előbb az egyetemes szlávtság, és még később főképpen Stúrékkel a szlovákság ideológiájának teljes kidolgozása. A cseh irodalomban Hanka és Čelakovský 1817 után kezdik megtenni a Kőlcseyéhez hasonló utat, amelyben Jungmann irodalomtörténeti és szótárírói gyakorlata segíti őket. Szó sincs arról, hogy kanyargók nélküli ösvényt kísérhetnénk végig: éppen azért, mert többféle eszmerendszer, stílus torlódik egymásra, állandó polémiák, viták, ellentmondások, sőt önellentmondások, merész előreszökkenések és csöndes visszatérések sorjáznak előttünk. A másik jellegzetesség — amit e térség fontos ismervéül hangsúlyoznánk — az, hogy a kifejezetten politikai vélemények nem egyszer stílusviták, nyelvi polémiák köntösébe vannak rejtve. Természetesen ehelyt most az egy irodalmon belüli vitákra célunk. Amikor Vuk Karadžić a pesti szerb újságok nyelvét kifogásolja; amikor ugyanő Milovan Vidaković szenvelgését teszi szóvá, akkor a népnyelvvel, a népnyelvi terminológiával, a népköltészet nyomán fölfakadó új hangvétellel erősíti vélekedését, az irodalom demokratikusabb értelmezését és ezáltal a jellegtelen-szürke irodalom nemzeti ideológiával való feltöltését célozza meg.¹⁶ Más kérdés, hogy Vuk Karadžić, az almanachszerkesztő nem volt képes e program véghez vitelére, a Danica kötetének munkatársai nem a romantika nyelv- és stíluseszmenyét testesítették meg.¹⁷ Más példával élve Kazinczy Ferenc keserűen szölte „párducos Árpád” tömjénezői ellen. S e megállapításban talán nem is annyira Vörösmarty több esztendeje megjelent eposzát bírálta, mint inkább Horvát István őstörténeti elképzeléseit, vagy amit még valószínűbbnek tartunk: azokat az esztétikai, a romantika teljes győzelmét biztosító-kodifikáló tanulmányokat, amelyeket Toldy Ferenc jelentetett meg Vörösmarty eposzai kapcsán.¹⁸ Ugyanígy Dobrovskýnak nem esztétikai kifogásai voltak Hanka „fölfedezései” ellen, hanem a belőlük áradó — népiesített-történesített — romantikus nép- és nemzetelképzelés nem volt az ínyére. Végül Mickiewicz előszavára utalunk, amelyet a Vlnában 1822-ben megjelent kötetéhez írt,¹⁹ ahol a romantikus teória nevében foglalt állást a népi poézis mellett, amelyet a nemzeti költészettel azonosított. Ez az előszó vita a varsói klasszicizmussal is, amely még a múltra valló módon látta a költészet helyét a nemzet életében.

Amit a jelzett esztétikai gondolatok újszerűségéről írtunk, nem áll ellentétben avval a megjegyzéssel, hogy e romantikus ízű „népiesség” gyökerei mélyen a múltba nyúlnak:²⁰ nemcsak olyan tények árulkodnak erről, hogy a királyudvari és a zöldhegyi kéziratok egyik forrása Kačić Miošićnak a népeivel érintkező epikája; vagy Toldy Ferenc és Ján Kollár fölfedezése a XVI—XVII. század verses epikájával kapcsolatban. Éppen azzal, hogy a népiben kifejezésre jutó nemzeti régiség vonása került az előtérbe, a hagyomány folytatását, a jelen szerencsésebb pillanataiban föltámadni kész nemzeti múlt mához szóló üzenetét viszik tovább.

Tulajdonképpen tárgyunkhoz érve, azt bocsátjuk előre, hogy a szerb és a magyar irodalom eltérő módon fogalmazta meg a nemzeti mozga-

lom szolgálatát: Vuk Karadžić népköltési gyűjtései, szótárai megelőzik a népies elmélet megszületését; a magyar irodalomban előbb kerül sor az elméleti tisztázásra, s csak az 1840-es évek összegezik az egész országot megmozgató gyűjtéssé a népies tendenciává szélesülő folyamatot. Ez a két irodalom érintkezésében azt is jelenti, hogy a magyar költők sűrűn fordulnak a szerb népköltészethez, kéri kölcsön annak tanulságait, szolgálják fordításaikkal, átköltéseikkel a magyar népiesség ügyét. Viszont a szerb sajtó figyelemmel kíséri a magyar irodalom ilyen irányú kezdeményezéseit, az előbb kifejlődő magyar esztétikai gondolkodás és népies irodalmi termék a követendő példát jelenti számára. Leegyszerűsítve a kérdést: a magyar irodalom önmaga megvalósításakor alaposan fölhasználta a szerb népköltészetet, a maga szükségletei szerint formált — szerb népi eredetiből — műnemet, asszimilált témát, illetve földolgozási módot. Viszont a szerb irodalom (elsősorban a Pesten kialakuló) és a sajtó magyar költői művek, népiesbe hajló költemények tolmácsolásával, a magyar esztétikai irodalom alapvető gondolatainak tudomásul vételével igyekezett önmagát kiteljesíteni. Szó sincs arról, hogy a két irodalom nem használt más forrást, nem nézett más minta után. De a följebb említett kölcsönhatást nem szabad elhanyagolnunk. 1848-ig lényegében egyenes ívű a fejlődés a magyar irodalomban (bár ellentmondásoktól nem mentes). A fő áramlat — az 1840-es esztendőkből — a népiességé, ezt Petőfi Sándor a romantika egyéb áramlataival szintetizálja. Ehhez hasonló népies törekvéseket nem tapasztalunk a szerb irodalomban, és itt a romantikának Vörösmartyéhoz hasonló intenzitású, filozófikus mélységű kifejtése sem történik meg 1848-ig. A közismert magyarázattal élhetünk: Vuk Karadžićnak meg kellett küzdenie a népnyelv elismertetéséért. S itt sem — akár csak a mástípusú magyar nyelvújításban sem — csupán nyelvi problémákról volt szó. A szlaveno-szerb költészet a klasszicista óda és epigramma hordozója, jól mutatja ezt Lukijan Mušicki költészete. Hiába érdeklődött poétánk a népköltészet iránt, lírája sem tematikailag, sem nyelviileg nem nyit új korszakot. A konzervatív körök merevsége, az egyház hatalma nem tette lehetővé, hogy Vuk Karadžić újítása az első lépésre átütő sikert arasson. Fokról fokra nyílnak meg előtte a kapuk: a Letopis például egyként közli a klasszicista szerzők alkotásait és a népköltészetet, az olvasók elé tárja főleg a szláv nemzetek romantikába hajló poézisét és a múlthoz mereven ragaszkodó teoretikusok fejtegetéseit. Tény, hogy Vuk Karadžić kötetei nyomán, sem szótárát-nyelvtanát tanulmányozva nem újult meg azonnal a szerb líra; Branko Radičevićnek a lírája sem tölthette be azt a szerepet, amit a magyar irodalomban a Petőfié: nem adta a népiesség és a romantika magas hőfokú szintézisét. Még hozzá elsősorban azért nem, mert nem volt mit szintetizálnia: a szerb irodalomból ekkor hiányzott a népiesség, sőt, jórészt az európai irodalommal azonos terminológiájú romantika is. Radičević ezért legalább annyira merített a građanska lírikából, mint Vuk Karadžić köteteiből. Az utóbbiakból inkább nyelviileg. Az a paradoxon figyelhető meg, hogy a szerb népköltészet a magyar költők alkotásaira inkább hatott formálól, mint a szerbekére. Itt majd a XIX. század má-

sodik felében valósul meg — fokozott ütemben — mindaz, amit a magyar irodalom 1848-ig megteremtett. Az említett kölcsönhatás akkor sem szűnik meg, legfeljebb — olykor minőségileg — módosul.

JEGYZETEK

¹ Vereinigte Ofner — Pester Zeitung 1834, I. Nr. 8; Bote von und für Ungarn 1834, Nr. 9, 13. — Vö.: Fried István: Die ungarische literarische Volkstümlichkeit und die slowakische Folklore. Studia Slavica 1971. 134—135.

² Dobré Wlastnosti Národu Slowanského. Dwoje kázanj od Jana Kollára. Pesti 1822. — Újraközi: Ján Tibenský: Chvály a obrany slovenského národa, Bratislava 1966. E mondat magyar fordítása: J. Tibenský: A szlovák nemzetiség és a burzsoá nemzet kialakulása. In: Nemzetiség a feudalizmus korában. Szerk.: Spira György és Szűcs Jenő. Budapest 1972. 202. Tibenský interpretációival nem értünk egyet. Vö. az idézett kötet-ről írott bírálóinkat: ItK 1974. 1. szám.

³ Tibenský: Chvály... 186.

⁴ Kollár és Hoic kapcsolatairól lásd dolgozatunkat: Príspevok k poznaniu Jána Kollára a jeho pešt'budinských spolupracovníkov. In: Biografické štúdie 2. Martin, 1971, 37—39.

⁵ Solien wir Magyarren werden? Fünf Briefe geschrieben aus Pesth an einen Freund an der Theiss von D. H. Karistadt 1833.

⁶ A nemzeti irodalom szerepe a reformkori Magyarországon. In: Nép, nemzet irodalom. Budapest, 1973, 11.

⁷ Reflexionen über die Begründung der Magyarischen Sprache in Ungarn, als Staats- Dikasterial- und Gerichts- wie auch als allgemeine Volkssprache. Von Michael Kunats. Agram 1833. Figyelemre méltó az a meleg szeretet, amellyel a szerző Kazinczy-ról ír. Az idézett két röpírat Horvátországban jelent meg, s ez a szlovák és a horvát törekvések rokonságáról árulkodik. Ha ehhez hozzávesszük a Ján Kollárt Teodor Pavlovichhoz, illetve mindkettőnek Székács Józsefhez fűződő kapcsolatait, akkor teljes ösz-szeszövedőtlenségében áll előttünk a hasonló vonásokkal rendelkező magyar, szerb, horvát és szlovák nemzeti mozgalom.

⁸ 1831, Nr. 32.

⁹ Der Magyarismus in Ungarn in rechtlicher, geschichtlicher und sprachlicher Hinsicht, mit Berichtigung der Vorurtheile, aus denen seine Anmassungen entspringen. Leipzig 1834. — Schuhajda a VOLK fogalmát meghatározva *etnológiai* és *politikai* néző-pontot említ. Majd a „Volk”-hoz, illetve a VATERLAND-hoz tartozás kritériumait elemzi.

¹⁰ Csaplovics etnográfiai írásai, Grimm és Gerhard szerb népköltéssel kapcsolatos fejtegetései, Thasz cikke a Tudományos Gyűjteményben (1827. II. 103—104.)

¹¹ R. Várkonyi Ágnes: Történelmi népiesség és kuruc hagyomány. Kortárs, 1974, 1654—1667.

¹² Felvilágosodás és romantika határán. In: Eszmei és irodalmi találkozások. Szerk.: Köpeczi Béla és Sötér István. Budapest, 1970. 89.

¹³ Herder gondolatainak adaptációjáról Fenyő István írt: Ábránd a nemzet család-életéről. In: id. m. 124—128.

¹⁴ Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark. Laibach 1808. Nachdruck: München 1970.

¹⁵ Etwas über die Magyarisirung der Slaven in Ungarn. In: H. Zschöcke: Ueber-lieferung zur Geschichte unserer Zeit. Aarau 1821, 552—558. — Csehül: Nečo o po-mad'arowánj Slowanú w Uhrách (Z nemeckého od W. Hanky.). Českoslaw 1822, č. 8—9.

¹⁶ A szerb klasszicizmus esztétikájáról kompendiumszerűen: Dorothea Kadach: Die Anfänge der Literaturtheorie bei den Serben. München 1960. Több haszonnal forgatuk Miodrag Popović könyvét: Istorija srpske književnosti. Romantizam. I. Beograd, 1968.

¹⁷ Danica. Zabavnik za godinu 1826. Izdao Vuk Stef. Karadžić. U Beču: Sabrana Dela Vuka Karadžića. Knjiga ošma. Beograd, 1970. Priedio: Milorad Pavić.

¹⁸ Aesthetikai levelek Vörösmarty Mihály epikus munkáiról, némelly bevezető ész-revételekkel. Tudományos Gyűjtemény 1826—1827.

¹⁹ Poezje 1822.: O poezji romantycznej.

²⁰ Szikláy László: A „népiesség” néhány közép- és kelet-európai nemzet romanti-kájában. In: Szomszédainkról. Budapest, 1974. 150—164.

REZIME

ROMANTIZAM, SRPSKA NARODNA POEZIJA, MADARSKA KNJIŽEVNOST

Središte našeg razmatranja u početku se vodi na uzajamnu povezanost uvođenja folklora u književnost i pojave teorije romantizma. U mađarskoj književnosti se paralelno javlja asimilacija tematsko-formalnih dostignuća

srpske narodne poezije i potpuna afirmacija romantičarskog književno-nacionalnog shvatanja. Pokušaćemo dokazati na široj srednjeevropskoj i istočnoevropskoj bazi da su „nacionalne tradicije” (kako ih je Kőlcsey nazvao) uticale s jedne strane na formiranje demokratske nacionalne karakterologije (tj. da su očuvani elementi antikviteta u narodnoj tradiciji bili upotrebljeni prilikom opisivanja nacionalnih karakternih crta), a sa druge strane potpomagali su svestraniju afirmaciju narodne poezije u literaturi. Primere smo uzeli iz slovačkih brošura čiji su izvor bili Rousseau, Herder i mađarska romantičarska teorija književnosti. Nadalje ćemo pokušati pronaći odgovor na pitanje: u kojoj mjeri znači romantičarsko shvatanje raskid sa zastarelim shvatanjima klasicizma. Pokušaćemo dokazati na srpskim, mađarskim, poljskim i češkim primerima međusobnu povezanost romantičarske teorije i narodne poezije.

Specijalna svojstva srpske i mađarske literature dovode takođe do toga, da možemo smatrati i paradoksalnim međusobne veze dveju književnosti. Romantičarska književnost Mađara je preuzimala sredstva srpskog folkloru koristeći njegove teorijske i praktične pouke. Srpska književnost međutim u početku nije umela iskoristiti Karadžićeve jezičke novine, te je sledila već uhodani put sve do pojave Branka Radičevića. U mađarskoj literaturi će se pojaviti karakteristična struja *narodnjaštva*, čiju sintezu sa romantizmom predstavlja poezija Šandora Petefija. Ovo narodnjaštvo između ostalog će preuzeti iz srpskih izvora (napomenućemo samo početne korake Mihajla Vukovića). Čak ni Branko Radičević nije umeo obraditi pouke koje su se javljale u Karadžićevim tomovima.

U srpskoj literaturi se nije razvilo u potpunosti narodnjaštvo pre 1848. godine, te se i romantizam javlja samo u odlomcima. Na taj način u srpskoj literaturi pre 1848. godine se ne može govoriti o sintezi sličnoj ovoj što znači Petefijevo životno delo. Razvojni tok dveju književnosti ne pokazuje analogni tok, no međusobne veze su ipak prisutne. Ovom prilikom ćemo se osvrnuti samo na primere mađarske literature pre 1848. godine koji nas upućuju na srpske izvore što se tiče književnih radova, formi, teme („srpski manirizam”, tema „nesrećne devojke” kod Vukovića, Kőlcsey-ja, Vörösmarty-ja, itd.).

Ako pak pratimo srpsku štampu naići ćemo na prevode mađarske narodne poezije, te na takva estetska razmatranja koja se mogu okarakterisati kao izvori iz mađarske estetske literature.